

Een damesbaan is als een borduurwerkje

De taaie redenen waarom Nederlandse vrouwen blijven steken in deeltijdarbeid

Nederlandse vrouwen werken veel minder dan vrouwen in het buitenland. Dat was zo en dat is nog steeds zo. Dat komt door rijkdom en aardgas. Maar er is meer, stelt **Heleen Mees**.

Aan het begin van de vorige eeuw werkten Nederlandse vrouwen al opvallend weinig. Dat paste destijds uitstekend in het burgerlijk ideaal van een vrouw die door in ledigheid thuis te zitten het bewijs vormde van haar vrouwelijkheid en tegelijk van haar mans mannelijkheid, zoals Jolande Withuis het ooit fraai verwoordde. Hoewel het ideaal inmiddels is veranderd, willen vrouwen in Nederland nog steeds niet écht aan het werk.

Volgens Janneke Plantenga, hoogleraar economie van de welvaartsstaat aan de Universiteit van Utrecht, berusten de meeste veelgehoorde verklaringen op mythes. Niets wijst er bijvoorbeeld op dat de achterblijvende arbeidsparticipatie van vrouwen aan het begin van de twintigste eeuw het resultaat zou zijn van een specifiek Nederlands normen- en waardenpatroon rond gezin en moederschap.

Ook kan volgens Plantenga het feit dat Nederland niet heeft meegevochten in de twee wereldoorlogen de lage arbeidsparticipatie van vrouwen niet verklaren. Die was internationaal gezien al laag voordat de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Bovendien blijkt in landen die wel meevochten, dat de arbeidsparticipatie van vrouwen slechts marginaal daardoor werd beïnvloed. Vaak wordt gezegd dat vrouwen in Nederland niet werken omdat ze niet hoeven te werken. Dat is een verklaring die wel hout lijkt te snijden. Ondanks de late industrialisatie kenmerkte de Nederlandse economie zich in de negentiende eeuw door een hoge arbeidsproductiviteit waardoor met een beperkte arbeidsinzet een hoog welvaartsniveau kon worden behaald.

De economische groei in het negentiende-eeuwse Nederland deed zich voornamelijk voor in de handel, de transportsector en de financiële dienstverlening – allemaal sectoren met een hoge toegevoegde waarde. De relatieve rijkdom van Nederland verklaart ook het succes van het kostwinnersmodel in ons land. Het burgerlijk ideaal van in Nederland eenvoudigweg beter financieel dan in de rest van Europa. Bovendien was ons land verticaal opgedeelde (in zuilen) in plaats van horizontaal, waardoor het burgerlijk ideaal

zich sneller van de burgerklasse naar de arbeidersklasse verbreidde dan in andere landen.

Toen Joke Smit in 1967 haar pamflet *Het onbehagen bij de vrouw* schreef, werd ze in één klap het boegbeeld van de tweede feministische golf. Joke Smits credo was 'werk, werk, werk'. Volgens haar zouden heel wat huwelijken gered worden als vrouwen buitenshuis zouden werken: de belangen en wensen van echtgenoten zouden minder strijdig zijn als hun levens wat meer op elkaar leken. Veertig jaar na het verschijnen van *Het onbehagen bij de vrouw* kun je niet anders dan constateren dat het ideaal van Joke Smit niet is uitgekomen. In Nederland werken vrijwel alle werkende vrouwen met kinderen deeltijd, terwijl vrijwel alle werkende mannen met kinderen voltijds werken. In slechts 2 procent van de paarhuishoudens worden betaalde arbeid en zorgtaken gelijkelijk tussen de partners verdeeld.

Hoe komt het dat de bijdrage van Nederlandse vrouwen op de arbeidsmarkt zo bescheiden is?

Voor het antwoord op die vraag moeten we terug naar 1959. Toen werd bij Slochteren de gasbel ontdekt waardoor ons land in één

Toch zie je Noorse vrouwen wel veel voltijds werken

klap in een OPEC-staatje veranderde. De gasbaten werden in de jaren zeventig aangewend om een royaal stelsel van sociale zekerheid te introduceren. Dit zorgde er samen met de hogere lonen voor mannen – net als een halve eeuw eerder – dat Nederlandse vrouwen niet hoefden te werken.

Economen duiden dit fenomeen aan als *induced laziness* (opgewekte luiheid). Net als in veel olierijke Arabische landen leidt de grondstoffenrijkdom ertoe dat de factor *human capital* onderbenut blijft.

Maar Noorwegen beschikt ook over olie en gas, zelfs meer dan Nederland. En toch zie je in Noorwegen wel veel vrouwen voltijds werken, terwijl Noorse vrouwen ook nog eens meer kinderen baren. Waarin verschilt Nederland dan van Noorwegen?

Het antwoord is in de eerste plaats politiek van aard. In de afgelopen eeuw hebben in het Haagse Torentje vooral katholieke en christelijke premiers gezeten. Deze hebben altijd het burgerlijk ideaal van de man als kostwinner en de vrouw thuis gekoesterd en de samenleving daarop ingericht.

De sociaal-democratische premiers hielden ook vast aan het kostwinnersmodel, deels uit ideo-

Illustratie Leonie Bos

logische overwegingen (Wim Kok zei begin jaren negentig nog dat hij het „beledigend” vond voor „vrouwen boven de veertig” om te „moeten” werken), en anderdeels omdat het zo’n goede bodem vormt voor het sociale stelsel. Zonder het kostwinnersmodel zouden de minimumlonen en sociale uitkeringen dertig procent lager zijn dan nu het geval is (het minimumloon is even hoog als het sociaal minimum, terwijl het bestaansminimum voor een individu slechts zeventig procent van het sociaal minimum bedraagt).

In de tweede plaats heeft Noorwegen een betere kinderopvang. De hoge belasting- en premiedruk

in combinatie met de hoge minimumlonen zorgen ervoor dat het in Nederland – zolang de kinderen klein zijn – vaak voordeliger is om thuis te blijven of in deeltijd te werken. Kinderopvang is of niet voorhanden of onbetaalbaar en de schooltijden zijn archaïsch.

Last but not least, de culturele factor. De vrouwenemancipatie heeft zich in Nederland in grote lijnen volgens de spelregels van het poldermodel voltrokken. Dat wil zeg-

gen dat alleen die zaken zijn bevochten waar zowel mannen als vrouwen baat bij hadden: de vrije verkrijgbaarheid van de pil en abortus. Terwijl in Noorwegen de feministen voor het delen van macht stredden, gebeurde dat in Nederland vrijwel niet. Iedere sekse kreeg zijn eigen kavel. Of zoals ze in Amerika plachten te zeggen: *separate but equal* – gescheiden maar gelijk. Daardoor zijn de mannenbolwerken in Nederland

goeddeels in stand gebleven.

De deeltijdbanen van nu zijn als de borduurwerkjes waarmee in de tijd van de Engelse schrijfster Jane Austen vrouwen zich terugtrokken, terwijl de heren over de belangrijke aangelegenheden van de wereld spraken. En net als in de tijd van Jane Austen laten vrouwen zich ook nu niet voorstaan op hun scherpzinnigheid en humor, maar op hun vermogen om een man aan de haak te slaan.

Dit is een bekorte versie van een lezing in het kader van ‘Het verleden van Nederland’ op 17 oktober in de Nieuwe Kerk in Amsterdam.